

перестійних дерев низької продуктивності. Отже, випереджаючий ріст запасу по відношенню до розширення площі означає тенденцію інтенсифікації лісогосподарського виробництва, спрямовану на розширення та вирощування у Сумській області багатьох високопродуктивних деревних та чагарникових порід. Найбільшої уваги заслуговують такі породи, як дуб, ясен, клен, липа, сосна, ялина, модрина та ін.

Деревний запас характеризується середньою повнотою і розподілом площі насаджень за класами повнот. Питома вага висоповнотних насаджень збільшилась на 3 % у 1996 р. порівняно з минулим періодом і становить 82 %. Так збільшення площ, зайнятих високостовбурними лісостанами мали місця в твердолистяних та м'яколистяних лісах. У зімкнених лісостанах створюються сприятливі умови росту, а це у свою чергу сприяє кращому формуванню лісової деревини. У низькоповнотних насадженнях необхідно проводити реконструктивні роботи по підвищенню зімкнення деревинних культур, а високоповнотних – доглядів рубання, тим більше, що середньовікові насадження займають значну частку лісової площі області.

Актуальність досліджень і наведений аналіз стану держлісфонду Сумської області засвідчує, що є проблеми щодо розвитку лісового потенціалу та ефективного його використання на базі наявних виробничих потужностей і фінансового забезпечення виробничих та лісовідтворюючих процесів. Розрахункова лісосіка на 2001 р. встановлена – 334,8 тис. м³. Основні показники використання лісів за 2001 р. відображені в табл. 8.

Табл. 8. Використання ліміту лісосічного фонду ДЛГО "Сумиліс" за 2001 р.

ЛГП	Групи лісів				Площа		Ліквідн., тис.м ³	У т.ч. хвойн., тис.м ³
	I		II		всього, га	в т.ч. хвойн. га		
	пло- ща, га	тис.м ³	пло- ща, га	тис.м ³				
Глухівське	19	3,9	60	15	79	25	18,9	8,2
Конотопське	44	12,3	37	12,1	81	35	24,4	11,6
Красно- пільське	9	2,4	79	23,9	88	8	26,3	2,8
Кролевецьке	4	1,4	76	24,2	80	44	25,6	16,3
Лебединське	51	17,0	20	7,1	71	66	24,1	22,9
Охтирське	18	5,8	35	11,3	53	6	17,1	1,9
Роменське	9	1,9	49	12,2	58	14	14,1	3,8
С-Будське	18	5,2	62	21,8	80	70	27,0	24,2
Свеське	6	1,9	104	33,5	110	96	35,4	31,7
Сумське	45	11,7	3	0,7	48	10	12,4	2,6
Тростя- нецьке	24	7,8	44	15,9	68	21	23,7	7,3
Шосткинське	24	7,3	70	18,3	94	73	25,6	21,7
Разом	271	78,6	639	196	910	458	274,6	155

Процеси екологізації лісокористування і відтворення лісових ресурсів потребують відповідного регулювання на основі фінансово-економічних інструментів, удосконалення організаційно-економічних відносин в лісовому

господарстві. При кризовому стані економіки, надходження обмеженого обсягу грошових коштів не відповідає сьогоденним потребам розвитку лісового господарства, що має в майбутньому негативні економічні наслідки, які позначатимуться на рівні екологічного стану території. Перш за все, важливо зазначити, що не обсяги запланованих заходів повинні виводитись із затверджених обсягів фінансування, а навпаки, на основі необхідності проведення лісогосподарських заходів на ревізійний період повинна визначатись потреба у фінансових коштах. Це дасть змогу значно збільшити обсяг лісокористування в майбутніх періодах і усунути ті недоліки, що були допущені у господарюванні у далекому та недавньому минулому.

Література

1. Я. Дяченко. Проблеми регулювання збалансованості попиту і пропозиції щодо сировинних ресурсів// Економіка України – № 2. – 2002. – С. 21-26.
2. Корженівський Ю.С. Ліси і лісове господарство Сумської області – К.: Урожай. – 1967. – 171 с.

УДК 911,2: 630 (292.452) П.Б. Телиш, В.В. Дерев'яний – ЛНУ ім. І. Франка РЕКРЕАЦІЙНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЛІСІВ СКИБОВИХ ГОРГАН

Ліси мають величезну екологічну цінність. Комплексне використання їх ресурсів не повинно знижувати ріст деревини. Ми також повинні використовувати інші властивості лісів, наприклад, рекреаційні. Рекреаційне використання Скибових Горган є дуже важливим. Горгани є перспективною територією для рекреаційного використання.

P. Telish, V. Derevjany – NUL

Recreation use of Gorgany forests

Forests have a great ecologic value. Complex use of its resources should not reduce to wood laying up. We also must use another qualities of forest, such as recreation qualities. Recreation use forests of Gorgany is very important. Gorgany is very perspective territory for recreation use.

Вивчення питань комплексного використання й охорони лісових рекреаційних ресурсів, пошук нових територій для організації відпочинку та туризму, визначення гранично допустимих навантажень на лісові екосистеми та розробка основних напрямків розвитку та вдосконалення рекреаційного лісокористування набувають все більшого значення.

Використання лісів Карпат для організації рекреаційно-туристичної діяльності є однією з актуальних соціальних проблем. Українські Карпати є унікальним природним комплексом, що має сприятливі умови для розвитку рекреації та туризму. Цьому сприяє багата та різноманітна рослинність та мальовничі гірські ландшафти. Традиційно найбільш привабливими в цьому відношенні є найбільш масивні та високі гірські хребти Карпат – Чорногора та Свидовець. Вони є особливо цінними в геолого-геоморфологічному і ботаніко-географічному відношенні. Через значне перевантаження тут спостері-

гається зростання рекреаційної дигресії рослинного покриву. Тому ми пропонуємо більше уваги приділяти іншим гірським хребтам. Це дасть змогу дещо розвантажити Чорногорський та Свидовецький хребти.

Особливий інтерес під цим кутом зору становлять Скибові Горгани – унікальний для Карпат гірський масив, для якого характерним є наявність великої кількості кам'яних розсіпів та осипищ (греготів) при майже повній відсутності типових для Карпат полонин. Це одна з найбільш заліснених і найменш заселених територій в Українських Карпатах. Згідно з ландшафтним районуванням Горгани належать до низькогірно- та середньогірно-скибового видів, що розташовані в основному в межах Івано-Франківської області, за винятком привододільних схилів Закарпаття і займають межиріччя верхніх і середніх течій рік Свіча, Лімниця, Бистриця Солотвинська, Бистриця Надвірнянська, Прут. Довжина гірської смуги сягає 120 км, при ширині 25-30 км, а за Прутом пасмо звужується до 12-15 км. Тут виділяється 7 хребтів з висотою понад 1700 м над р. м. [3].

Ліси у Горганях представлені в основному хвойними породами – смерекою та ялицею, які менш вимогливі до едафічних умов. Значно менше поширений бук європейський. Трапляються також окремі масиви сосни кедрової європейської, на гірських болотах – пригнічена сосна європейська (релікти раннього голоцену). Найбільш характерною рисою лісової рослинності Скибових Горган є територіально значні комплекси криволісся сосни муго (жерепу) і кам'янистих розсіпів, вкритих лишайниками в поєднанні з невеликими фрагментами субальпійських лук. Ділянки трав'янистої і мохово-лишайникової рослинності трапляються в Горганях лише на найвищих вершинах: Велика Сивуля (1836 м), Мала Сивуля (1818 м), Добошанка (1754 м), Синяк (1665 м), Молода (1723 м) та деяких інших [5].

У Скибових Горганях виділяється шість гірських ландшафтів [2]:

1. Прибескидські або Свіцько-Мізоцькі Горгани. У межах даного ландшафту виділяються хребти Хом (1344 м), Розтока (1370 м) і Менчул (1450 м). Через віддаленість від транспортних шляхів, високу залісненість переважно монодомінантними смерековими деревостанами, слабкий розвиток кам'яних розсіпів ця територія не буде особливо придатною для організації рекреаційної діяльності.

2. Аршицький ландшафт (Аршиця-Ілемські Горгани). Займає межиріччя Свічі і Лімниці. Найвищі вершини – г. Молода (1723 м), Яйко Ілемське (1679 м). Особливістю ландшафту є наявність цікавих заростей сосни європейської на гірських болотах Мшана та Лютошара. Дуже цікавою є ділянка пралісового масиву на схилах Г. Яйце на висотах 1400-1500 м. над р. м., та найбільший в Україні масив сосни кедрової європейської, занесеної до Червоної книги України (зберігся з періоду раннього голоцену). Цей масив має статус заказника. Ліси цього ландшафту є малоосвоєні та досить перспективні для організації рекреаційної діяльності.

3. Гроф'янський ландшафт (Верхньо – Лімненські Горгани). Основні вершини ландшафту: Грофа (1748 м), Паренки (1736 м), Велика Попада

(1568 м). У цьому ландшафті також збереглися праліси сосни кедрової, що охороняються в заказнику "Грофа".

4. Сивулянський ландшафт (Сивулянсько – Станитирські Горгани). Основні вершини: г. Велика Сивуля (1836 м), г. Мала Сивуля (1818 м), г. Ігровище (1804 м). У цьому ландшафті домінуючими є зарості жерепу вище верхньої межі лісу, що чергуються з греготами. У лісах цього ландшафту спостерігається найбільша дигресія рослинного покриву під впливом рекреації, тому слід регулювати і, наскільки це можливо, обмежувати рекреаційну діяльність на цій території.

5. Добошанські Горгани – розташовані між долинами Бистриці Надвірнянської і Прута. Основні вершини: г. Добошанка (1754 м), Ведмежик (1736 м), г. Синяк (1665 м), г. Хом'як (1542 м). Тут особливо цікавими є реліктові деревостани сосни звичайної та берези повислої, що збереглися з раннього голоцену у басейні Прута на кам'янистих південних схилах.

6. Запрутські Горгани – займають вузьку південно-східну частину Скибових Горган. Основні вершини: г. Біла Кобила (1476 м), г. Ротило (1480 м), г. Грегит (1472 м). Ця територія є найбільш освоєна та заселена людиною, а тому володіє меншими перспективами щодо організації рекреаційної діяльності.

Туристів та рекреантів приваблюють не лише оригінальні лісові ландшафти Горган, а й цікаві культурні об'єкти. Територія цікава для дослідження історії лісового господарства та лісоексплуатації. У верхів'ї Тереблі ще у XIX ст. було побудовано п'ять гребель (клаузур). З них на р. Озерянці збереглася найбільша в Українських Карпатах гребля з водосховищем, на базі якої й було створено оригінальний музей сплаву лісу, єдиний в Середній Європі [4].

Значна частина Скибових Горган належить до природно-заповідного фонду. Це, в першу чергу, Карпатський національний природний парк (КНПП). Південно-західна частина парку знаходиться у Скибових Горганях з найвищими вершинами Синяк (1655 м), і Хом'як (1542 м). У цій частині КНПП охороняються цікаві реліктові угруповання берези повислої та сосни звичайної, що збереглися з раннього голоцену у басейні Прута на кам'янистих південних схилах.

На відрогах полонини Побита на південному мегасхилі Вододільних Горган розташований резерват "Кедрин". Він створений для охорони ендема – модрина польської та реліктової породи сосни кедрової.

Кедровий резерват "Яйце" – найбільший в Українських Карпатах осередок сосни кедрової європейської, що зберігся на північному мегасхилі Вододільних Горган. Резерват створений ще у 20-их роках за ініціативи митрополита Андрея Шептицького. Він розташований у межах висот 1400-1500 м у Мшанському лісництві Осмолодського лісокомбінату [2].

Виходячи зі сказаного вище, вважаємо за необхідне для оптимізації використання гірських лісів Горган провести більш детальну оцінку лісових екосистем. При оцінці ландшафтних комплексів гірських лісів особливу увагу слід звернути на наявність природно-заповідного фонду, історичних і

культурних пам'яток, а також врахувати стійкість природних комплексів до рекреаційних навантажень, ступінь окультуреності та доступності території, наявність різноманітних видів рослинності та цінних ландшафтів, а також місць, де спостерігаються руйнівні стихійні процеси (зсуви, повені, снігові лавини).

Використання гірських лісів для потреб рекреаційної діяльності треба ставити у відповідність з природоохоронними заходами, які сприяють збереженню та відновленню лісових екосистем. Важливою є не тільки охорона окремих компонентів природного комплексу, але й оздоровлення всього ландшафту.

Науково обґрунтована організація рекреаційної діяльності у Скибових Горганах без спеціальних значних капіталовкладень у лісове господарство зможе в майбутньому принести економіці значний ефект, не завдаючи при цьому значної шкоди гірським лісам і дасть змогу дещо зменшити антропогенний вплив на Чорногірський та Свидовецький хребти.

Література

1. Андрієнко Т.Л. Болота Горган// Український ботанічний журнал. – 1968, № 3. – С. 42-44.
2. Природа Івано-Франківської області/ Під ред. К.І. Геренчука. – Львів: Вища школа, 1973. – 160 с.
3. Рекреационное использование лесов / С.А. Генсірук, М.С. Нижник, Р.Р. Возняк. – К.: Урожай, 1987. – 245 с.
4. Трибун П. Сиві греготи Горган// Зелені Карпати. – Рахів: КБЗ, 1994, – № 3-4. – С. 22-25.
5. Шевченко С.В. Типы горных лесов Горган// Научн. зап. Львов. лесотехн. ин-та. – Т.3. – 1957. – С. 144-147.

УДК 330.342:330.151 Доц. Я.В. Кульчицький, канд. екон. наук – УкрДЛТУ

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА ЯК КАТЕГОРІЯ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Досліджується еколого-економічна система як наукова категорія. Аналізуються пріоритетні концепції українських учених щодо її трактування. Автором запропоноване та обґрунтоване визначення еколого-економічної системи.

Doc. Yaroslav Kul'chyts'kyi – USUFWT

The ecological-economic system as category of modern economic theory

In article is investigated an ecological-economic system as scientific category. There are analyzed the superior conceptions of the Ukrainian scientists as for its interpretation. There are offered and substantiated original determination of ecological-economic system.

Категорія "еколого-економічна система" широко використовується у сучасній економічній науці, однак у її трактуванні відсутня єдність поглядів. Це, на нашу думку, пояснюється багатьма причинами, серед яких помітну роль відіграють недооцінка ролі еколого-економічної системи у загальносуспільному поступі, відсутність наукової "акуратності" деяких авторів при зас-

тосуванні цієї та інших дефініцій, яка породжена надмірним "економічним прагматизмом" і нехтуванням проблемами методології економічної теорії. Крім того, можна назвати елементи політизації, надмірної ідеологізації при вивченні еколого-економічних систем, що заважають усебічному їх вивченню, а також застосування різними авторами різних концептів при їх дослідженні, що фактично переводить науковий дискурс у різні площини. Залежно від масштабу розгляду, вихідного методологічного концепту, що кладеться в основу економічного дискурсу ми маємо абсолютно різні види еколого-економічних систем, які між собою часто перебувають залежно за схемою "система" – "підсистема" – "підпідсистема" – і т. д. А звідси випливає, що автори, вкладаючи свій зміст у поняття еколого-економічної системи, часто-густо ведуть мову чи порівнюють, типологізують дуже відмінні між собою теоретичні дефініції і відповідні їм реальні процеси та явища економічної практики.

Відсутність єдності поглядів на категорію "еколого-економічна система" зумовлена й тим, що поняття, яке розглядається, є складним системним утворенням з багатоманітними характеристиками, кожна з яких, хоч і відображає суттєві сторони еколого-економічної системи, не є повною. Саме тому в науковій літературі еколого-економічна система визначається як економіка, спосіб виробництва й розподілу, тип господарства, сукупність економічних відносин і видів господарської діяльності і т. д. Ці поняття інколи ототожнюються, хоча, будучи й близькими за змістом, вони мають відмінності, часом навіть серйозні. Таким чином, еколого-економічну систему можна охарактеризувати лише як складну систему. Складовими компонентами еколого-економічної системи, як і будь-якої складної системи взагалі, є органічна єдність як сукупності елементів, так і зв'язків між ними. Тільки у такому випадку система має ознаки цілісності, організованості, інтегративні властивості та відносну автономність.

Методологічна проблема пошуку оптимальної дефініції "еколого-економічна система" постійно перебуває у полі зору українських учених-економістів. Проте часто погляди різняться і термінологічно, і за змістом. Тому насамперед хочемо проаналізувати концепцію класика теорії економічних систем суспільства Б. Гаврилишина. У своїй фундаментальній праці – "Дороговкази в майбутнє: до ефективніших суспільств. Доповідь Римському клубові" (К.: Основи, 1993. – 238 с.) – учений на академічному рівні розробляє теорію економічних, у т. ч. еколого-економічних систем. При цьому він пропонує настільки глибоке й всеохопне визначення еколого-економічної системи, що ми вважаємо за потрібне максимально повно навести й проаналізувати відповідні думки цього відомого дослідника.

Еколого-економічну систему Б. Гаврилишин розглядає у контексті архітектури суспільного ладу. На його думку, суспільний лад, як певна система, містить такі важливі компоненти, як:

- цінності – переконання, що впливають на стосунки між індивідами або групами, на відносини всередині суспільства;
- політичне правління – сукупність політичних інституцій та процедур;